

Душа народу у творчості Степана Руданського

У статті наводяться цікаві факти з біографії класика української літератури, лікаря за фахом Степана Васильовича Руданського, чий 185-річний ювілей відзначає творча інтелігенція України у 2019 році.

*Святе ім'я – поет народний!
Хай доля видалась тобі полинна,
Дзвенить над світом золота струна
І пахне материнка запашна
Подільським вітром, вітром з України.*

В. Рибаченко

Кожна людина залишає після себе слід на землі й живе доти, допоки її пам'ятають. 29 січня 2019 року в ошатній Золотій залі Національної наукової медичної бібліотеки України зібралися шанувальники українського слова – поети, гумористи, лікарі, вчені, бібліотечні працівники, представники українських мас-медіа. Відбувся ювілейний літературно-мистецький вечір, присвячений 185-річниці від дня народження видатного сина українського народу – Степана Васильовича Руданського. Традиційно спів-організатором читань виступила Національна спілка письменників України. Розпочали захід показом історико-документального фільму «Степан Руданський – духовна єдність поколінь», відзнятим за сприяння Житомирського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка.

Знову линуло пронизливе тремтливе та гостре слово Степана Руданського, що відображає сподівання і мрії простого люду. Народний артист України, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка, Герой України Анатолій Паламаренко, що є постійним учасником таких вечорів, неперевершено виконав відомі поезії Степана Руданського «Гей-гей, воли!», «Наука» та ряд ін-

ших. Кожне слово з вуст майстерного читця, наповнене глибоким осмисленням, не залишає нікого байдужим, заставляє замислитися.

Як зазначила на одному із зібрань заслужений працівник культури України, повний кавалер Ордена княгині Ольги, колишній генеральний директор Національної наукової медичної бібліотеки України Раїса Іванівна Павленко, яка 35 років тому ініціювала проведення цих щорічних поетичних вечорів у бібліотеці, про творчість митця: «*Душа народу, його сподівання і мрії були надзвичайно близькі Руданському, людині високоосвіченій, інтелігентній, представнику найгуманнішої професії на землі – лікарю. Через біль і страждання людини йшов він до поезії.*»

Нелегка доля випала Степанові Руданському. Його батько був священиком у Хомутинях, матір, Теодора Добротворська, родом з сусіднього села Павлівка також з родини священика. Тому батьки мріяли, щоб їх син став священиком. Нарекли його Степаном на честь християнського первомученика архідиякона Стефана, адже за кілька днів після народження хлопчика був Степанів день. Давньогрецьке слово «стефанос» у перекладі українською означає «вінок».

Навчаючись грамоті у сільсько-го дядка, Степанко проявив неабиякі

**Олена
Кірішева,**

вчений секретар
Національної наукової
медичної бібліотеки
України

здібності, тому священик Василь Руданський віддав його у віці 8 років до Шаргородської духовної школи-бурси – закритого навчального закладу. За вісім років Степан закінчив бурсу з відзнакою «перший учень». Продовжив освіту у Подільській духовній семінарії. Так 15-річний Степан на 6 років став мешканцем Кам'янця-Подільського. Він любив бувати серед простих людей, слухав їхню мову, записував почуті історії, прислів'я, приказки, пісні.

У 1852 році в Кам'янці-Подільському 19-річний Руданський упорядковує свої перші два рукописні зшитки українських народних пісень, зібраних на Поділлі. Перший том містить, як вказує сам укладач, «пісні любовні», другий – «козацькі, бурлацькі, рекрутські, весільні, великодні і так собі».

За роки навчання семінарист С. Руданський проявив себе одним з кращих учнів, тому для подальшого навчання його направили у Петербурзьку духовну академію. Проте, Степан, всупереч волі батька, вступив до Петербурзької медико-хірургічної академії. Цей крок призвів до цілковитого розриву з батьком, який одразу позбавив сина матеріальної підтримки. Степан дуже часто голодував, проте цілеспрямовано йшов до своєї мети. Ці страшні злидні він описав у вірші «Студент» 12 січня 1858 року:

*Зима люта. Вітер свище;
Сніг по віках брязкотить;
Мороз душу обіймає,
Мороз тіло каменить.*

*А у хаті на постелі
У сурдуті і плащу
Сидить студент медицини
Другий місяць без борщу.*

*І живіт – як гріб, запався,
Облізає голова...
І остання догорає
Його свічка поївова.*

Петербурзьке голодне життя підірвало його здоров'я, він захворів на туберкульоз.

Не дивлячись на це, саме на петербурзький період життя припав розквіт літературної діяльності поета. Незважаючи на цензуру, Степан пише українською. Батько,

дізнавшись, що син пише балади, ліричні та гумористичні твори, у листі до свого старшого сина Григорія написав: «Скажи Степану, если он пишет, так пусть пишет не на этом дубовом малорусском языке, а пишет по-великоросски, может быть, его кто-нибудь, когда-нибудь прочитает». 5 липня 1859 року Степан відповів: «...не слухає батько мої мови – зато мене і по смерті, може, послушають штирнадцять мільйонів моїх одномовців. Батько, може, не любить своєї мови через то, що нею у нас говорять мужики, а нібито в московщині не говорять мужики по-московськи? Да і чим ми лучче від мужика? Всі ми рівні у Бога...».

Здобувши омріяний фах, за станом здоров'я Руданський з 1861 року отримав розподіл у Крим, де до кінця свого недовгого життя працював лікарем у Ялті. Він поєднував обов'язки міського лікаря, завідувача лікарні, лікаря в алупкинських маєтках Воронцова, карантинного лікаря в порту і навіть лікаря Ялтинського повіту. Міську бідноту він лікував безплатно. Жителі Ялти любили лікаря за безкорисливість і доброту. Здобутий авторитет забезпечив йому обрання у 1869 році почесним мировим суддею. Влітку 1872 року в Криму спалахнула епідемія холери. С. В. Руданський, рятуючи людей від страшною інфекції, захворів і сам. Це зумовило загострення давньої недуги – туберкульозу. Дев'ять місяців лікарі боролися за його життя. Проте, дива не сталося. Навесні 1873 року, на тридцять дев'ятому році життя, він відійшов у вічність зі словами «Україно моя мила».

Творам С. Руданського судилося жити значно довше, ніж йому самому. За життя поета було опубліковано лише декілька його творів у петербурзькому тижневику «Русский мир» (1859), у двох номерах «Основи» (1862), в «Опыте южнорусского словаря» Шейковського (1861), у львівському журналі «Правда». Тільки через вісім років після смерті Степана Руданського побачили світ його «Співомовки», дбайливо підготовлені до друку матір'ю геніальної Лесі Українки, письменницею і громадським дія-

чем Оленою Пчілкою. Видано було всього 28 творів, які схвально прийняли Микола Костомаров, Михайло Драгоманов, Іван Франко та інші видатні діячі української культури. Як зазначив Іван Франко: «Степан Руданський належить, без сумніву, до найбільше талановитих українських поетів серед тих, що появилися по смерті Шевченка».

Степан Васильович Руданський – один з найкращих лікарів свого часу, людина надзвичайно високої громадянської позиції, народний поет, видатний перекладач, фольклорист і етнограф залишив по собі багатий спадок у пам'яті українського народу.

Максим Рильський, висловлюючись про творчість подолянина, зазначив: «Степан Руданський справді заслуговує на найдорожчий у світі титул – титул народно-го поета». Недарма, пісня на його слова «Повій, вітре, на Вкраїну», що була адресована його першому коханню – Марії Княгинецькій, з якою він змушений був розлучитися, вважається народною. Ця пісня перекладена та виконується 100 мовами світу.

Сьогодні творчість С. Руданського вивчають у школах, йому присвячують книги, на батьківщині видатного українця щороку проводяться дні сатири та гумору, участь у яких беруть майстри сміху з різних міст України, працює музей, споруджено пам'ятники, до 175-річного ювілею було випущено конверт і поштову марку, його ім'ям названо вулиці у багатьох українських містах. У 1994 році було засновано літературно-мистецьку премію його імені, яка у 2006 році отримала статус всеукраїнської. Варто згадати, що з нагоди 180-річного ювілею видатного українця було випущено книгу «І я знов живий світ оглядаю...», колектив авторів якої у складі Р. І. Павленко, Ю. Г. Віленського, О. М. Кірішевої та О. А. Юрчишиної був нагороджений дипломом Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Степана Руданського у 2015 році.

Слово Степана Руданського живе і буде вічно жити!